

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет інформаційних технологій, обліку та фінансів

Кафедра фінансів і кредиту

Кваліфікаційна робота

на правах рукопису

ДОБЖАНСЬКА Анастасія Леонідівна

УДК 336.77

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

«Розвиток споживчого банківського кредитування в Україні»

072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр

кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Анастасія ДОБЖАНСЬКА _____

Керівник роботи
КУРОВСЬКА Наталя Олександрівна
к.е.н., доцент

Житомир – 2022

Висновок кафедри фінансів і кредиту за результатами попереднього захисту:

ДОБЖАНСЬКОЇ Анастасії Леонідівни

Протокол засідання кафедри фінансів і кредиту № ___ від «___» грудня 2022 р.

Завідувач кафедри _____

к.е.н., професор _____ Дмитро ДЕМА

«___» грудня 2022 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти _ ДОБЖАНСЬКА Анастасія Леонідівна ___ захистила кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____

за шкалою ECTS _____

за національною шкалою _____

Секретар ЕК

_____ Тетяна ТОВСТУХА

«___» грудня 2022 р.

АНОТАЦІЯ

Добжанська А. Л. Розвиток споживчого банківського кредитування в Україні. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 072 – фінанси, банківська справа та страхування. – Поліський національний університет, Житомир, 2022.

У кваліфікаційній роботі обґрунтовано теоретико-методичні засади розвитку споживчого банківського кредитування. Визначено класифікацію та особливості споживчого банківського кредиту. Проаналізовано сучасний стан споживчого кредитування в Україні. Запропоновано перспективні напрями подальшого розвитку споживчого кредитування в Україні.

Ключові слова: споживчий кредит, банківське кредитування, банківська система, позичальник, кредитор.

SUMMARY

Dobzhanska A. L. Development of consumer bank lending in Ukraine. – Qualification work on manuscript rights.

Qualification work for obtaining a master's degree in the specialty 072 – finance, banking and insurance. – Polissia National University, Zhytomyr, 2022.

The theoretical and methodological principles of the development of consumer bank lending are substantiated in the qualification work. The classification and features of consumer bank credit are defined. The current state of consumer lending in Ukraine is analyzed. Prospective directions for the further development of consumer lending in Ukraine are proposed.

Keywords: consumer credit, bank lending, banking system, borrower, creditor.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СПОЖИВЧОГО БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ	8
Висновки до розділу 1	13
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ	14
Висновки до розділу 2	20
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ	21
Висновки до розділу 3	27
ВИСНОВКИ	28
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	30

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Задоволення потреб фізичних осіб у кредитуванні є важливим напрямом діяльності більшості банківських установ. Споживче кредитування зумовлене всезростаючим попитом на товари та послуги, що сприяє нарощенню обсягів реалізації продукції, збільшенню ВВП, а також зростанню зайнятості населення. Кожна фінансова установа розробляє власний унікальний кредитний продукт для споживачів з метою задоволення потреб позичальників. Проте споживче кредитування пов'язане з виникненням фінансових ризиків, що потребує розробки та реалізації напрямів їх мінімізації.

Проблеми розвитку споживчого кредиту широко висвітлено у працях таких науковців, як: Алескерова Ю.В., Вовк В.Я., Гуржий Т. О., Дзюбенко А.Д., Кремень В. М., Охрименко І. Б., Пахалюк Л. В., Прилуцький А. М., Стечишин Т. Б., Стойко О. Я., Сус Л. В., Юдіна С. В. Проте питання розвитку споживчого банківського кредитування потребує подальших досліджень.

Метою кваліфікаційної роботи є теоретико-методичне обґрунтування проблем розвитку споживчого банківського кредитування та розробка практичних рекомендацій щодо нарощення обсягів споживчого кредитування.

Реалізація визначеної мети зумовила розв'язання наступних завдань:

- обґрунтувати сутність та значення банківського споживчого кредитування;
- визначити класифікацію та особливості споживчого банківського кредиту;
- проаналізувати сучасний стан споживчого кредитування в Україні;
- запропонувати шляхи удосконалення механізму споживчого банківського кредитування.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методичних та прикладних аспектів споживчого банківського кредиту. *Об'єктом* дослідження є процес розвитку споживчого банківського кредитування.

Методи дослідження. В процесі написання кваліфікаційної роботи застосовано наступні методи дослідження: абстрактно - логічний – для здійснення теоретичних узагальнень, уточнення поняття споживчого банківського кредитування та формування висновків та пропозицій; економіко-статистичний – для аналізу розвитку сучасного стану споживчого кредитування в Україні; графічний і табличний прийоми – для наочного зображення результатів проведеного дослідження; SWOT-аналізу – для виявлення сильних та слабких сторін споживчого кредитування з метою мінімізації ризиків та виявлення можливостей подальшого розвитку.

Перелік публікацій автора за темою дослідження. Основні результати дослідження апробовані на наступних науково-практичних конференціях:

- «Аналіз кредитного портфелю комерційних банків на прикладі АТ КБ "ПриватБанк», оприлюдненій на міжфакультетській студентській науково-практичній конференції «Студентські наукові читання – 2021» за результатами I туру Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт;

- «Кредитна політика як основа управління ризиками комерційного банку», опублікованій у збірнику VI науково-практичної студентської конференції «Фінансове забезпечення економіки» (20 червня 2022 р., м. Житомир, Поліський національний університет);

- «Сучасний стан розвитку споживчого кредитування в Україні», опублікованій у збірнику праць учасників VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Фінансові інструменти регіонального розвитку» (03 листопада 2022 р., м. Житомир, Поліський національний університет).

Елементи наукової новизни одержаних результатів базуються на результатах SWOT-аналізу, які полягають у виявленні сильних та слабких сторін споживчого кредитування для мінімізації ризиків та розробки стратегічних напрямів розвитку банківського споживчого кредитування в банківській установі.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення та пропозиції, окреслені у дослідженні можуть бути використані кредитними

відділами банківських установ у процесі розробки та впровадження перспективних напрямів розвитку споживчого кредитування.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (42 найменування). Основний текст роботи викладено на 30 сторінках. Ілюстративний матеріал представлено у вигляді 4 таблиць та 5 рисунків.

У першому розділі обґрунтовано теоретико-методологічні аспекти споживчого банківського кредитування. У другому розділі проаналізовано сучасний стан споживчого банківського кредитування. В третьому розділі запропоновано напрями розвитку споживчого банківського кредитування в Україні.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ

Кредитування фізичних осіб – важливий стратегічний напрям у кредитуванні більшості банківських установ. Першочерговим призначення споживчого кредитування виступає підвищення споживання населення товарів та послуг, що в свою чергу, сприяють збільшенню обсягів реалізації продукції і послуг, збільшення обсягів ВВП, робочих місць. Кожна фінансова установа намагається власний унікальний кредитний продукт для споживачів, що задовільнить позичальників і перевершить продукт конкурентів. Для цього комбінують такі параметри споживчого кредиту як термін кредитування, комісії або ж відсоткові ставки, тощо. Але з іншого боку споживче кредитування пов'язане з виникненням численних ризиків, управління якими має специфіку та значно відрізняється від аналогічної практики з юридичними особами.

Передумовою існування та актуальності споживчого кредиту, в першу чергу, формується фізичними особами з низькими доходами, що витрачають більшу частину свого доходу на харчування та невідкладні витрати, адже частка витрат на харчування переважає у населення з меншими доходами, а менша частка витрат у забезпечених. Задоволення потреб населення з нижчою часткою доходів ускладнюється відсутністю власних вільних коштів, внаслідок чого і формується попит на споживче кредитування.

Суб'єктами споживчого кредиту виступає банківська установа та позичальник, тобто фізична особа. В той час об'єктом споживчого кредиту необхідно розглядати саме мету отримання такого кредиту.

Об'єкт споживчого банківського кредитування: предмет зацікавленості позичальника, який є приводом укладання кредитної угоди, тобто є ціллю кредиту	
Споживче банківське кредитування	
Суб'єкти банківського споживчого кредитування:	
кредитор – суб'єкт фінансових відносин (банк), що видав споживчий кредит позичальнику в встановлених кредитними договором сумі та термінах	позичальник – фізична особа або домогосподарство, яким банк надав споживчу позику в тимчасове користування за умови їх повернення у визначений термін

Рис. 1.1. Суб'єкти і об'єкти споживчого банківського кредитування

Джерело: побудовано за даними [19].

Для більш детального аналізу, розглянемо, як визначають таке поняття як "споживчий банківський кредит" науковці та чинне законодавство.

О. І. Лаврушин вважає, що «споживчі кредити – це будь-які види позик, які надаються населенню, у тому числі кредити на придбання товарів тривалого користування, іпотека, кредити на невідкладні потреби тощо [6, с. 47].

Науковці Ю. В. Алескерова та А. Д. Дзюбенко вважають, що «споживчий банківський кредит покликаний забезпечити виконання функції задоволення споживчого попиту населення різного характеру та є вископрибутковим активам для банку», тобто в певній мірі за допомогою такого інструменту як споживчий банківський кредит вирівнюється рівень споживання різних за отримуваним доходом груп населення [2, с. 88].

Вудвуд В. В. та Попова Е. М. споживчим кредитом визначають «кошти, що виділені банками, небанківськими фінансовими або споживчі товари, надані торгівельними установами з відстроченням платежу населенню для отримання предметів призначених для особистого вжитку чи оплати витрат особистого характеру» [9, с. 311].

Г. Н. Белоглазова визначає споживчий кредит як «особливу форму кредиту, що полягає у погашенні населенням при купівлі товарів тривалого користування. Його надають торгові компанії та спеціалізовані фінансові компанії» [4, с. 208]. Даний автор ототожнює споживчий кредит з товарним, що на мою думку є недоречним.

Зважаючи на те, що немає єдиного визначення серед науковців щодо категорії споживчого кредиту, так і відсутній єдиний підхід до трактування призначення такого кредиту. Наприклад, Г. С. Панова вважає, що споживчий кредит, є кредитом для всього населення, без відносно конкретної мети [6, с. 30]. Натомість З. Л. Гаріпов і А. А. Белов розглядають споживчий кредит більш вузько, а саме як кредит, що залучений виключно для придбання споживчих товарів і послуг з метою їх подальшого непродуктивного споживання [7]. Слушною є думка, що в окрему категорію автори виділяють іпотеку та кредити для придбання житла, яка надає можливість ефективно керувати ризиками.

В законодавстві України, а саме Закон України "Про банки і банківську діяльність" споживчий кредит трактується «у якості кредиту, що надається споживачеві на придбання продукції для особистих потреб, які безпосередньо не пов'язані з підприємницькою діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника» [33]. Натомість в Законі України "Про споживче кредитування" категорія споживчого кредиту розглядається «як грошові кошти, що надаються споживачу (позичальникові) на придбання товарів (робіт та послуг) для задоволення потреб, не пов'язаних з підприємницькою, незалежною професійною діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника» [34]. Тобто в законодавстві дані поняття по своєму тлумаченню є ідентичними.

Якщо ж розглядати питання формування та функціонування банківської системи в країні, то вони визначаються в Конституції України (ст. 86, 93, 100, 106), Господарському та Цивільному кодексах України, а також в законах України, таких як "Про банки і банківську діяльність" від 07.12.2000 та "Про Національний банк України" від 20.05.1999 р. і в нормативних актах НБУ.

Щодо кредитних відносин та все, що з ними пов'язано, то вони здійснюються на основі вище згаданого кодексу та законів, а також наступні:

- Закон України "Про іпотеку" від 05.06.2003;
- Закон України "Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень" від 18.11.2003;
- Кодекс України з процедур банкрутства від 18.10.2018;
- Закон України "Про заставу" від 02.10.1992;
- Закон України "Про споживче кредитування" від 15.11.2016;
- Постанова Національного банку України "Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями" від 30.06.2016.

На сьогоднішній день пропонують різноманітні класифікації споживчих кредитів. Як узагальнення таку класифікацію позик можна побачити у табл. 1.1.

Слід зазначити, що споживчий кредит, як і інші види кредитування, має як позитивні, так і негативні риси для позичальників, банку та торговельних мереж, що з ними співпрацюють. Основними позитивними аспектами споживчого кредитування є :

- 1) для банків:
 - отримання прибутку за рахунок відсоткових ставок та комісій;
 - залучення нових клієнтів для подальшого обслуговування.
- 2) для торговельних мереж:
 - збільшення обсягів продажів, за рахунок кредитування;
 - збільшення покупців.
- 3) для позичальників:
 - можливість отримати бажаний товар чи послугу на момент її потреби;
 - зниження ризику подорожчання товару або послуги в майбутньому.

Класифікація споживчих кредитів

Ознака класифікації	Види кредитів
за суб'єктами кредитної угоди	банківські споживчі кредити, кредити, надані населенню торговими організаціями, споживчі позики кредитних установ небанківського типу (ломбардів, пунктів прокату, пенсійних фондів, споживчі позики, що надаються позичальникам безпосередньо на підприємствах і в організаціях, в яких вони працюють;
за термінами кредитування	термінові, короткострокові (до одного року), середньострокові (від одного до трьох-п'яти років), довгострокові (понад п'ять років)
залежно від порядку надання	кредити, видані готівкою, кредити, видані безготівковим шляхом)
за методом погашення, що погашаються одноразово	на певну дату, зазвичай в кінці терміну договору, із розстрочкою платежу (щомісяця, щокварталу і т.д.
за методом стягнення відсотків	з утриманням відсотків у момент надання позики, зі сплатою відсотків у момент погашення кредиту, зі сплатою відсотків рівними внесками протягом усього терміну користування
за розмірами	дрібні (менше 1% власних коштів банку), середні (від 1 до 5% власних коштів банку, великі (більше 5% власних коштів банку)
за ступенем ризику	стандартні (без ризиків); нестандартні (помірний рівень ризику), сумнівні (середній рівень ризику), проблемні (високий рівень ризику), безнадійні (практично безповоротні); залежно від забезпечення: забезпечені, незабезпечені

Джерело: складено автором на основі [19, с. 173].

До негативних сторін споживчого кредитування можна віднести:

1) для банків:

- збільшення ризику неповернення кредиту.

2) для позичальників:

- збільшення ціни товару через відсоткову ставку, що може бути присутня при отриманні такої позики [2].

Ефективне функціонування будь-якої системи не можливе без визначення правового статусу її суб'єктів та регламентування аспектів діяльності. Така ж сама ситуація складається і з банківською діяльністю. Адже законодавство

являється головним фактором управління економічною ситуацією в державі, побудови кредитної системи та формування правової держави.

Висновки до розділу 1

1. Встановлено, що споживчий кредит надається фізичним особам з ціллю купівлі товару або послуги та повертається позичальником частинами за визначений термін. За рахунок споживчого кредиту банк збільшує платоспроможність населення, що в свою чергу має можливість в повному обсязі задовольнити свої потреби в необхідний момент не заощаджуючи для цього кошти попередньо. Також прискорюється процес реалізації товарів та послуг, що впливає на економічне становище країни.

2. Визначено основні позитивні та негативні аспекти споживчого банківського кредитування. До позитивних необхідно віднести отримання банками прибутку за рахунок відсоткових ставок і комісій, залучення нових клієнтів для подальшого обслуговування, збільшення обсягів продажів, за рахунок кредитування для торгівельних мереж, а також можливість споживачам отримати бажаний товар чи послугу на момент її потреби і зниження ризику подорожчання товару або послуги в майбутньому. До негативних – збільшення ризику банків неповернення кредиту, а для позичальників – збільшення ціни товару через відсоткову ставку, що може бути присутня при отриманні такої позики.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ СПОЖИВЧОГО БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Споживчий кредит лишається одним з найпопулярніших продуктів серед фізичних осіб. В той же час він є привабливим і для кредиторів, залишаючись високодохідним. На даному етапі на споживче кредитування припадає близько 80% запитів фізичних осіб [15]. Причиною цього є помірне зростання доходів та населення та його високий рівень попиту на споживчий кредит. Внаслідок чого це спонукає людей витратити майбутні доходи для задоволення власних потреб. В свою чергу, банківські установи створюють так звану впевненість того, що кредит суттєво не вплине на сімейний бюджет. Однак високий попит на кредитні ресурси дає можливість банкам зберігати достатньо високий рівень ставок за кредитами.

Так як кредитування є провідним серед операцій банків, необхідно розглянути структуру та динаміку кредитного портфеля в активах банків, що показано на рис. 2.1.

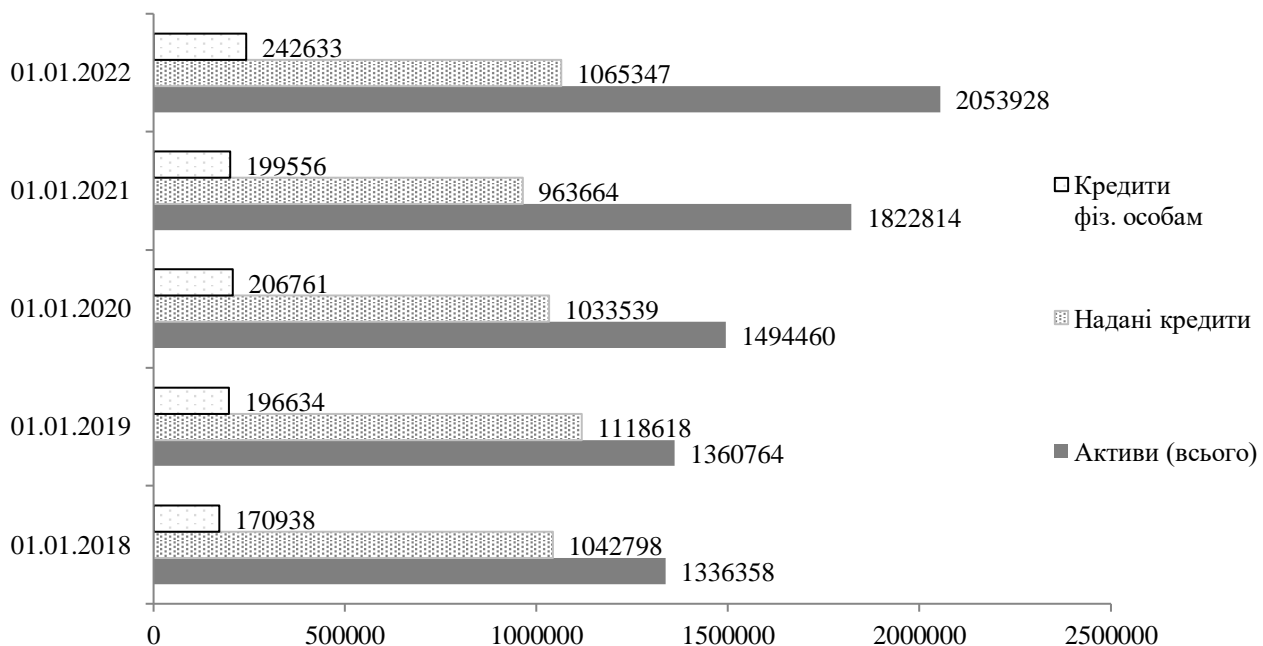

Рис. 2.1. Активи українських комерційних банків за 2018-2022 рр., млн грн

Джерело: побудовано за даними [27].

На даному етапі можна стверджувати про збільшення обсягу кредитування фізичних осіб банківськими установами. Про це свідчить частка у загальному обсязі кредитів, наданих банками кредитів фізичним особам за період 2018-2022 рр. Не дивлячись на зменшення кількості банківських установ протягом п'яти років (з 82 до 71) кредитний портфель збільшувався. Це вказує на те, що на ринку фінансових послуг залишаються надійні та перевірені банки, що примножують свої активи і працюють відповідно до вимог законодавства. Приріст кредитів фізичних осіб становив 71 695 млн грн або ж 41,94 % у 2022 р. порівняно з 2018 р., що вказує на збільшення загального обсягу наданих кредитів населенню. Протягом досліджуваного періоду кредитування фізичних осіб становило 10-14 % від загальної кількості активів банків [19].

Отже, розглянемо структуру наданих кредитів фізичним особам, що представлено на рис. 2.2.

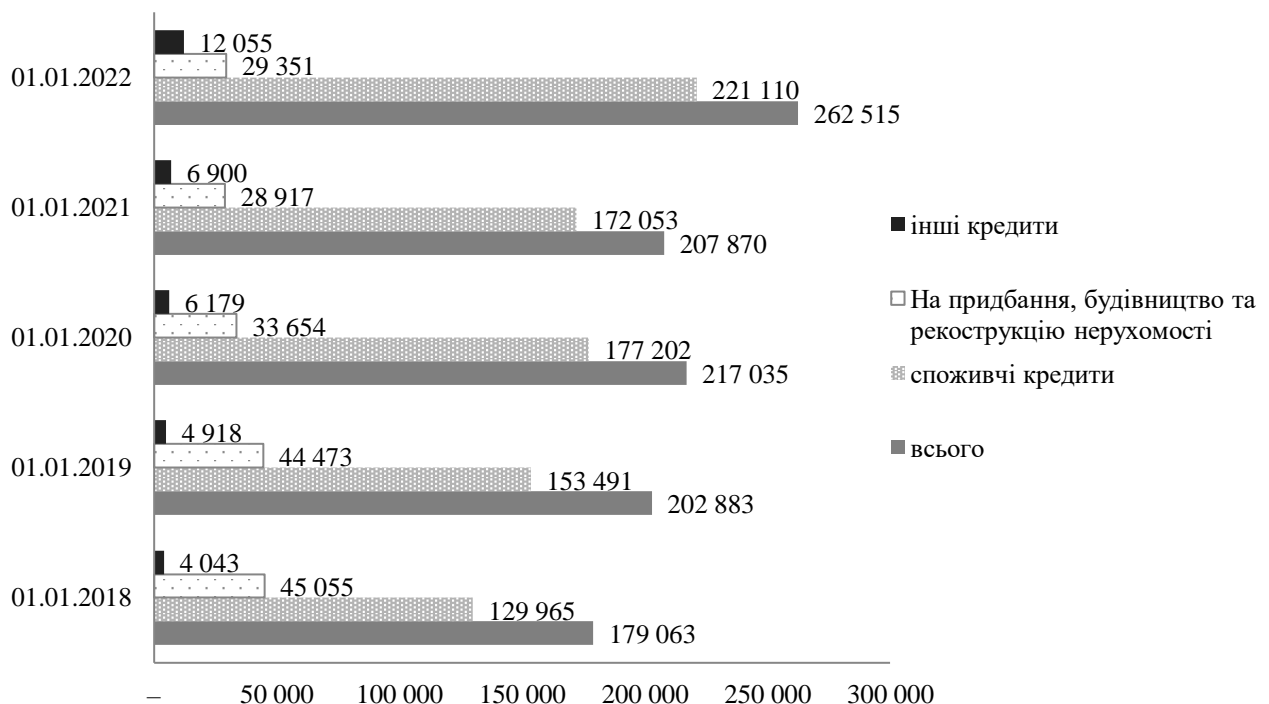

Рис. 2.2. Структура наданих кредитів домашнім господарствам за 2018-2022 рр., млн грн

Джерело: побудовано за даними [27].

Дані рисунку свідчать, що споживче кредитування займає найбільшу частку у кредитуванні домашніх господарств. За досліджуваний період обсяг наданих споживчих кредитів зростає. У січні 2018 р. він становив 129 965 млн. грн, або 72,58% від загальної кількості кредитів, а у січні 2022 р. складає 221 110 млн грн або 84,23%. Слід відмітити, що у 2021 р. динаміка просіла, порівняно з попередніми роками насамперед через пандемію COVID-19 та карантинні обмеження, що мали вагомий вплив на всю банківську систему протягом двох років.

Динаміку споживчих кредитів за терміном кредитування за період 2018-2022рр. проаналізуємо у табл. 2.1

Таблиця 2.1

**Динаміка споживчих кредитів за терміном кредитування
за 2018-2022 рр.**

Показник	01.2018 р.	01.2019 р.	01.2020 р.	01.2021 р.	01.2022 р.
Загальна кількість споживчих кредитів, млн грн	129 965	153 491	177 202	172 053	221 110
до 1 року	56 458	70 635	91 148	89 518	119 641
у % до споживчих банківських кредитів	43,44	46,02	51,44	52,03	54,11
від 1 року до 5 років	35 868	50 092	60 887	58 957	78 141
у % до споживчих банківських кредитів	27,60	32,64	34,36	34,27	35,34
більше 5 років	37 639	32 764	25 168	23 578	23 327
у % до споживчих банківських кредитів	28,96	21,35	14,20	13,70	10,55

Джерело: побудовано за даними [27].

Як видно з таблиці, найбільшу перевагу за досліджуваний період населення віддало короткостроковому кредитуванню до 1 року. Зокрема, на 01.2022 р. частка таких кредитів становила 54,11% у 01.2018 р. - 43,44%. Даний попит пояснюється вигіднішими умовами у порівнянні з довгостроковими, що займають найменшу питому вагу у структурі наданих кредитів. За обраний період частка кредитів терміном від 1 до 5 років коливається у межах 27-35%, що є відносно стабільними, на відміну від довгострокових кредитів, яку мають

тенденцію до зменшення. За період 2018-2022 рр. частка таких кредитів зменшилася майже на 18,41%.

Дані рис. 2.3 вказують на те, що в Україні за досліджуваний період найбільшим попитом користувалися споживчі кредити, надані у національній валюті, обсяг яких з кожним роком має тенденцію до збільшення. Так, частка наданих кредитів у гривні становила 76% та 96% у 2018 р. та 2022 р. відповідно.

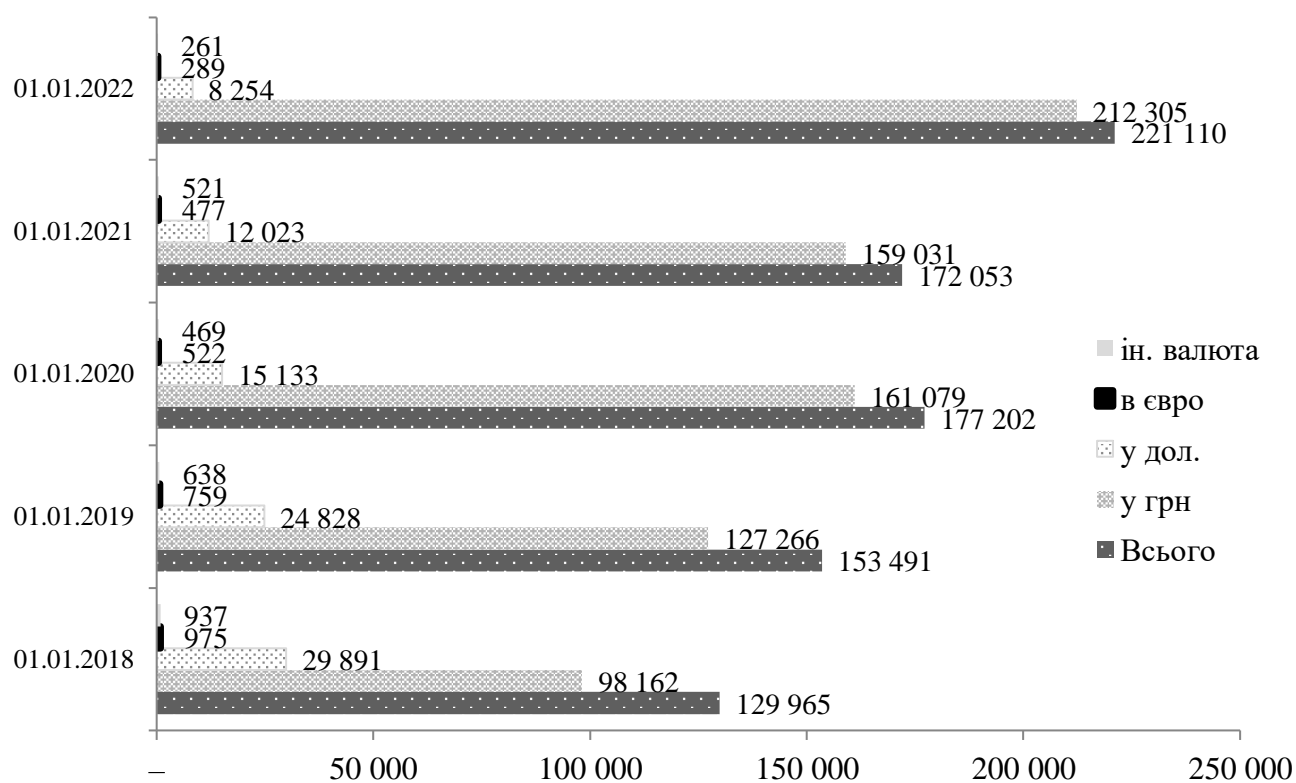

Рис. 2.3. Надані споживчі кредити у розрізі валют за 2018-2022 рр., млн грн
Джерело: побудовано за даними [27].

Одним з найдієвіших інструментів, що забезпечує стратегічні орієнтири розвитку споживчого кредитування, є SWOT–аналіз. За допомогою даного методу можна виявити сильні та слабкі сторони, а також загрози і можливості.

У табл. 2.2 можна побачити можливі варіанти щодо використання сильних сторін та можливостей при розробці стратегії розвитку споживчого кредитування в Україні, а також слабкі сторони і зовнішні загрози, вплив яких необхідно нейтралізувати.

SWOT-аналіз стану споживчого кредитування

Сильні сторони (S)	Зовнішні можливості (O)
<ul style="list-style-type: none"> - Висока кваліфікація кадрів - Збільшення попиту на товар - Рівень інноваційності банків - Безвідсоткові кредити, пільговий період - Наявність у банків власного програмного забезпечення - Широкий асортимент послуг, що надають банки 	<ul style="list-style-type: none"> - Перехід населення від готівки до карток (в тому числі кредитних) . - Підвищення фінансової грамотності населення. - Можливість придбати товар чи послугу онлайн за допомогою кредитної карти не відкладаючи це. - Адаптація міжнародного досвіду щодо розробки та впровадження продуктів та інструментів банку - Впровадження колективних заходів для мотивації працівників
Слабкі сторони (W)	Зовнішні загрози (T)
<ul style="list-style-type: none"> - Проблемні кредити. - Ріст дебіторської заборгованості в торгових точках, що надають товар у кредит. - Незацікавленість працівників у розвитку банку. - Обмежені строки кредитування. - Висока вартість на певні кредитні продукти банків 	<ul style="list-style-type: none"> - Низький рівень платоспроможності населення - Занепад економічної активності споживачів банківських послуг. - Підвищення вартості і зменшення попиту на банківські послуги. - Високі темпи зростання породжують ризиковість даних операцій. - Високий рівень конкуренції серед банківських установ. - Зростання рівня тіньової економіки - Нестабільна політична та економічна ситуація в країні

Джерело: побудовано за даними [18, 35, 36].

Поле SO має необхідність в стратегії підтримки і розвитку сильних сторін для реалізації шансів зовнішнього оточення, а саме:

- рівень інноваційності банків в Україні спонукає населення до переходу на картки, оформлення послуг дистанційно. Адже більшість банків мають інтернет-банкінг, мобільні додатки, в яких клієнту надається можливість отримати переважну кількість послуг дистанційно;

- безвідсоткові кредити або ж кредити з пільговим періодом дають можливість купити товар, користуватися ним вже зараз, але сплачувати частинами, не переплачуючи відсотки.

Поле ST передбачає стратегію використання сильних сторін підприємства з метою пом'якшення загроз зовнішнього середовища [18, 35, 36]:

- збільшення кількості банків призводить до конкуренції, внаслідок якої банки намагаються залучити клієнтів різними методами, в тому числі надаючи кредити, не оцінюючи в повній мірі всі ризики. В даному випадку це призводить до зниження стандартів при кредитуванні;

- необхідно оцінювати і макроекономічні ризики. Не надаючи інформацію банками про цілі використання кредитних коштів, втрачається можливість відслідковувати який відсоток таких коштів витрачається на придбання імпортованих товарів, погіршуючи споживчий імпорту;

- при підвищенні вимог до позичальників (кредитна історія, недостатня заробітна плата), підвищується ризик небанківського кредитування. Таке кредитування відрізняється від банківського своєю високою вартістю, що в подальшому впливає на фінансовий стан позичальника. Відсоткові ставки в банках видаються з відсотками від 20%– 160%, в той час небанківські установи пропонують кредитування з відсотковою ставкою, що може досягати 600%;

- враховуючи постійні зміни в фінансовому секторі та політичне становище в країні, також є необхідність в періодичному навчанні та актуалізації інформації, що використовують при роботі працівники.

Поле WO (відповідно до табл. 2.3) передбачає розробку стратегії подолання слабостей підприємства за рахунок можливостей зовнішнього середовища, а саме [18, 35, 36]:

- підвищення мотивації співробітників для залучення клієнтів на обслуговування, преміювання, інтегрування премій, матеріальні заохочення, розширення соціального пакету;

Поле WT (відповідно до таблиці 2.3) передбачає розробку стратегії подолання загроз та усунення слабостей підприємства, а саме [18, 35, 36]:

- банківські установи повною мірою не можуть бути застраховані від зовнішніх загроз, саме тому необхідно розробити алгоритми реструктуризації, репозиціонування, перегляду кадрів, асортименту та цінової політики банку, що також вирішить питання проблемних кредитів.

Висновки до розділу 2

1. За результатами проведеного дослідження встановлено, що найпростішим способом отримання коштів на задоволення поточних потреб в короткий термін, надаючи мінімальний пакет документів є споживчий кредит. Саме це і пояснює його попит серед населення.

2. Встановлено, що сума наданих споживчих кредитів за досліджуваний період мала тенденцію до зростання. У січні 2018 р. він становив 129 965 млн. грн, або 72,58% від загальної кількості кредитів, а у січні 2022 р. складає 221 110 млн грн або 84,23%. Слід відмітити, що за період 2020-2021 рр. на стан кредитування та банківську систему в цілому негативно позначилась пандемія COVID-19 та карантинні обмеження.

3. За допомогою SWOT-аналізу визначено ряд сильних сторін та можливостей при розробці стратегії розвитку споживчого кредитування в Україні, а також слабкі сторони і зовнішні загрози, вплив яких необхідно нейтралізувати.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Протягом досліджуваного періоду відбувається поступове зростання кількості наданих споживчих кредитів банківськими установами. Це викликано необхідністю у додаткових ресурсах населення у товарах щоденного вжитку та товарах довготривалого використання. У зв'язку з цим постає необхідність у розробці перспективних напрямів розвитку споживчого банківського кредитування.

У процесі дослідження розроблено та запропоновано концепцію розвитку споживчого банківського кредитування (рис. 3.2).

Метою концепції є розробка заходів для створення сприятливих умов подальшого розвитку споживчого кредитування, збільшення дохідності таких операцій та підвищення ефективності з мінімальними затратами.

Завданнями є:

- підвищення рівня довіри громадян до банківської системи;
- нарощування обсягів споживчого кредитування;
- створення конкурентного середовища у банківському секторі;
- підвищення кредитоспроможності банківських установ.

З метою вдосконалення споживчого кредитування, розглянемо наступні принципи механізму споживчого кредитування:

✓ Системність. Даний принцип необхідний для визначення комплексу всіх особливостей оцінки портфеля споживчих кредитів банку з подальшим розкриттям недоліків і розробки елементів для подальшого ефективного розвитку.

✓ Комплексність. Охоплення всіх процесів та завдань, що стосуються споживчого кредитування та впливають на його стан та розвиток.

✓ Раціональність. Вибір інструментів при наданні споживчих кредитів, що задовольняють потреби клієнту та банку водночас.

✓ Ефективність розвитку. Даний принцип мотивує банки використовувати різноманітні методи кредитування, направлені на ефективний розвиток споживчих кредитів з умовами, що задовольняють споживачів.

Рис. 3.1. Концепція розвитку споживчого банківського кредитування в Україні

Джерело: побудовано за даними [27].

Для досягнення мети даної концепції, використовуємо такі моделі та методи:

- метод хеджування, що запобігає можливим втратам під час отримання кредиту у разі його неповернення. Даний метод передбачає передачу ризиків, що викликані несприятливими змінами курсу валют, відсоткових ставок за рахунок укладання додаткових фінансових угод [40]

- методи оцінювання кредитоспроможності позичальника, що допомагають запобігти неповерненню кредиту. Такі методика базуються на аналізі кількісних та якісних показників, що в подальшому можуть вплинути на виконання зобов'язань позичальника перед кредитором, з визначенням рівня їх можливого впливу [20].

- методи резервування, що передбачають створення резервів для покриття ймовірних збитків при отриманні споживчого кредиту. Даний метод дає комерційним банкам можливість відшкодувати неповернені кредити за рахунок резервів, що формуються за вимогами НБУ.

- розрахунок показників фінансово-економічної діяльності ґрунтується на пошуку оптимальних значень фінансово-господарської діяльності позичальника, порівнюючи з їх потребами, та умовами, що пропонують банки

- метод стрес-тестування або ж скоринг, що є математичною або статистичною моделлю, за допомогою яких на основі кредитних історій існуючих клієнтів банк визначає ймовірність того, що зазначений потенційний позичальник зможе повернути кредит згідно умов договору [1]

Засоби для реалізації даної концепції використані такі інструменти, як:

- відсоткова політика НБУ використовується з метою досягнення цілей грошово-кредитної політики за допомогою установа та використання Національним банком облікової ставки та інших ставок за його операціями [38]

- стандарти кредитування. Напрямки розвитку стандартів мають бути визначено відповідно сферам регулювання. Наприклад, у сфера пруденційного

регулювання – вдосконалення методів за допомогою яких оцінюють ризики; у сфері захисту прав споживачів – модернізація чинного законодавства.

- курсова політика – заходи спрямовані на коригування курсу національної валюти, що поділяються на політику девальвації (зниження курсу національної валюти, тим самим стимулюючи експорт та стримуючи імпорт) та політику ревальвації (спрямована на підвищення курсу валюти для розвитку імпорту) [18].

Даний розроблений підхід включає певні завдання та методи, які допоможуть вплинути на банківську систему з метою покращення стану споживчого кредитування і запобігти наслідків, що можуть бути негативними у кризових ситуаціях в майбутньому.

Найоптимальнішим варіантом, на мою думку, є мінімізація ризику на етапі прийняття рішення про надання кредиту клієнту. З початком пандемії, карантинних обмежень більшість банків розпочали переглядати критерії позичальників для схвалення кредитів. Комерційні банки почали підвищувати вимоги до кредитної історії такого позичальника, а також надавати більше увагу кредитному навантаженню потенційного позичальника. Ключовим фактором при прийнятті рішень стала сфера діяльності та стабільність доходу позичальника. Проте банки залишаються лояльними до своїх клієнтів, що вже зарекомендували себе як надійні позичальники, що вчасно виконують свої зобов'язання [31]. Після 24 лютого на певний час кредитування взагалі призупинилося, проте ті банки, що почали кредитування, все ж надають перевагу вже діючим клієнтам, що мають позитивну кредитну історію або ж є зарплатними клієнтами.

Тому, для швидкого та якісного прийняття рішення щодо видачі кредиту потенційного позичальника слід використовувати систему скорингу з максимальною кількістю параметрів [1].

Скоринг розглядаємо як метод оцінки наявної клієнтської бази потенційних позичальників у межах визначених груп. Основним є те, що клієнти з подібними показниками мають однаковий ступінь кредитного ризику.

Найголовнішим є те, що дана модель використовує характеристики, що пов'язані з надійністю клієнта, тому завданням скорингу також є залучення нових сумлінних клієнтів, що в подальшому формують дохідний кредитний портфель комерційного банку [41].

Слід зазначити, що скоринг має ряд переваг, серед яких:

- підвищена точність оцінки потенційного позичальника, що призводить до зменшення неповернень та проблемних кредитів у майбутньому;
- швидкість прийняття рішення, як практикують це закордоном, де за декілька хвилин клієнт знає рішення щодо надання позики;
- зниження резервів;
- збільшення якісного кредитного портфеля банку [34];
- наявність бюро кредитних історій, до якого роблять запити банки при наданні кредиту.

Також існує ряд недоліків, таких як:

- прогнозування кредитного ризику на період період не більше одного року, тому враховуючи нестабільне економічне та політичне становище в країні скорингову модель після створення необхідно постійно модернізувати;
- розробка і впровадження ефективної та повноцінної системи скорингу є досить складним та багатоетапним процесом, що має на меті використання великої кількості якісних та кількісних показників, а також висококваліфікованих спеціалістів даної галузі [26].

Проте основним недоліком методу скорингу є відсікання "хороших" позичальників, є неефективним в певних випадках та при наданні великих кредитів [26].

Недооцінити роль та актуальність споживчого кредитування на даному етапі досить важко. Саме за рахунок споживчого кредитування досягається добробут частини населення нашої держави, тому розвиток та удосконалення даного питання є необхідним.

Зважаючи на сучасні тенденції банківського кредитування, варто припустити наявність макроекономічного впливу на зростання попиту фізичних

осіб на кредитні ресурси, і найближчі перспективи його розвитку. Втім, необхідно виявити тенденції розвитку стану споживчого кредитування в Україні (рис. 3.2).

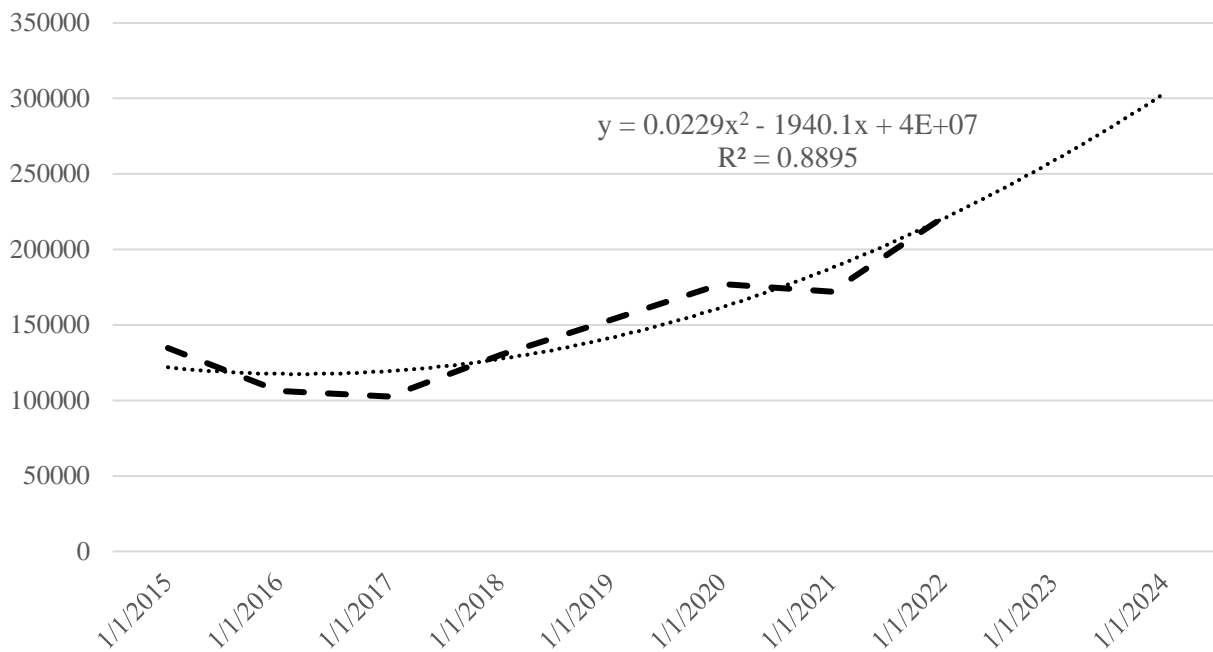

Рис. 3.2. Прогнозування тенденцій розвитку споживчого банківського кредитування, млн грн

Джерело: власні дослідження.

Під час проведення аналізу тенденцій розвитку стану споживчого кредитування використовувались дані щодо об'єму наданих споживчих кредитів населенню за період січень 2015 р. – січень 2022 р., що розміщені на сайті НБУ [27].

За допомогою поліноміальної функції другого порядку тренду найменших квадратів підібрано рівняння (з найвищим R^2), за яким побудовано тренд і прогнозні показники. На основі проведеного прогнозування обсягів наданих споживчих кредитів банками на січень 2023 р. – січень 2024 р. можна стверджувати, що динаміка на майбутнє є позитивною, з достатньо високим рівнем апроксимації: $R^2 = 0,8895$.

Отже, подальший розвиток ринку споживчого кредитування насамперед залежить від стабільного валютного курсу, нарощення ресурсної бази установ та відновлення довіри населення до банківських установ. Тому на сьогодні важливо створювати важливі умови для швидкого фінансового оздоровлення кредитного сектору і розвитку кредитної діяльності.

Висновки до розділу 3

1. Обґрунтовано необхідність розробки перспективних напрямів розвитку споживчого банківського кредитування. Розроблено та запропоновано концепцію розвитку споживчого банківського кредитування в Україні. Основними напрямками концепції визначено розробку заходів для створення сприятливих умов подальшого розвитку споживчого кредитування, збільшення дохідності таких операцій та підвищення ефективності з мінімальними затратами тощо.

2. Враховуючи динаміку наданих споживчих кредитів протягом січня 2015 р. – січня 2022 р., здійснено прогнозування обсягів наданих споживчих кредитів на період до січня 2023 р. – січня 2024 р. Побудовані тренди методом найменших квадратів відображають можливий сценарій розвитку споживчого кредитування в Україні.

ВИСНОВКИ

1. Обґрунтовано, що споживчий кредит надається фізичним особам з ціллю купівлі товару або послуги та повертається позичальником частинами за визначений термін. За рахунок споживчого кредиту банк збільшує платоспроможність населення, що в свою чергу має можливість в повному обсязі задовольнити свої потреби в необхідний момент не заощаджуючи для цього кошти попередньо. Також прискорюється процес реалізації товарів та послуг, що впливає на економічне становище країни.

2. Встановлено, що найпростішим способом отримання коштів на задоволення поточних потреб населення у короткий термін, надаючи мінімальний пакет документів є споживчий кредит. Саме це і пояснює його широкий попит серед населення.

3. Зазначено, що до позитивних аспектів кредиту необхідно віднести отримання банками прибутку за рахунок відсоткових ставок і комісій, залучення нових клієнтів для подальшого обслуговування, збільшення обсягів продажів, за рахунок кредитування для торгівельних мереж, а також можливість споживачам отримати бажаний товар чи послугу на момент її потреби і зниження ризику подорожчання товару або послуги в майбутньому. До негативних варто віднести збільшення ризику банків неповернення кредиту, а також збільшення ціни товару для споживачів через відсоткову ставку, що може бути присутня при отриманні такої позики.

4. Встановлено, що сума наданих споживчих кредитів за досліджуваний період мала тенденцію до зростання. У січні 2018 р. він становив 129 965 млн. грн, або 72,58% від загальної кількості кредитів, а у січні 2022 р. складає 221 110 млн грн або 84,23%. Слід відмітити, що за період 2020-2021 рр. на стан кредитування та банківську систему в цілому негативно позначилась пандемія COVID-19 та карантинні обмеження.

5. За допомогою SWOT-аналізу визначено ряд сильних сторін та можливостей при розробці стратегії розвитку споживчого кредитування в

Україні, а також слабкі сторони і зовнішні загрози, вплив яких необхідно нейтралізувати.

6. Обґрунтовано необхідність розробки перспективних напрямів розвитку споживчого банківського кредитування. Розроблено та запропоновано концепцію розвитку споживчого банківського кредитування в Україні. Основними напрямками концепції визначено розробку заходів для створення сприятливих умов подальшого розвитку споживчого кредитування, збільшення дохідності таких операцій та підвищення ефективності з мінімальними затратами тощо.

7. Враховуючи динаміку наданих споживчих кредитів протягом січня 2015 р. – січня 2022 р., здійснено прогнозування обсягів наданих споживчих кредитів на період до січня 2023 р. – січня 2024 р. Побудовані тренди методом найменших квадратів відображають можливий сценарій розвитку споживчого кредитування в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bankchart. Система скорингу - навіщо вона потрібна банкам? URL: https://bankchart.com.ua/spozhivchi_krediti/statti/sistema_skoringu_navischo_vona_potribna_bankam_#4
2. Алескерова Ю. В., Дзюбенко А. Д. Особливості розвитку споживчого кредитування в Україні. Причорноморські економічні студії. 2018. Вип. 27(2). С. 87-92.
3. Аналітичний огляд ринку споживчого кредитування. 2019. URL: http://integrumventures.com/files/Аналіз_ринку_споживчого_кредитування_Україна_лют.2019.pdf
4. Банківська система України: інституційні зміни та інновації: колективна монографія / Л. О. Примостка, М. І. Диба, І. В. Краснова та ін. Київ: КНЕУ, 2015. 434 с.
5. Блащук-Дев'яткіна Н.З., Петик Л.О., Кіндрат Ю.І. Регулювання споживчого кредитування в Україні. «Young Scientist». 2018. •№ 11 (63). 1073-1079.
6. Вовк В. Я. Ринок споживчого кредитування: проблеми та перспективи розвитку у посткризовий період. URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe
7. Вовчак О. Д., Атонюк О. І. Споживче кредитування в Україні: сучасний стан та тенденції розвитку в умовах фінансовоекономічної нестабільності. Європейські перспективи. 2016. Вип. 2. С. 148-157.
8. Волкова Н. І., Кункель А. О. Тенденції та особливості кредитної діяльності вітчизняних банків на сучасному етапі розвитку економіки. Економіка і організація управління. 2018. №1(29). С. 52-63.
9. Вудвуд В. В., Попова Е. М. Сучасний стан споживчого кредитування в Україні. Молодий вчений. 2018. № 10(1). С. 311-314.

10. Вудвуд В. В., Попова Е. М. Сучасний стан споживчого кредитування в Україні. Економічні науки. Молодий вчений. 2018. №10(62). С. 311-314.
11. Гаврилко Т. О. Споживче кредитування в Україні. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського: Економіка і управління. 2019. Том 30(69). С. 110–115.
12. Гаврилко Т.О. Споживче кредитування в Україні. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. 2019. Том 30 (69). № 5. С. 110-116.
13. Ганзюк С. М., Вишнякова Ю. О. Кредитування споживчих потреб в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 18. С. 47–52
14. Гивель С. В., Соболева-Терещенко О.А. Параметри визначення вартості та скорингу споживчих кредитів в умовах цифрових технологій. Економіка, облік, фінанси та право: стратегічні пріоритети розвитку в умовахглобалізації. Полтава, 2019. С. 28-30.
15. Грошово-кредитна та фінансова статистика – 2017 / НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=45361172>.
16. Демчук Н. І., Крилова О. В., Остапчук Ю. Ю. Сучасний стан і тенденції розвитку споживчого та іпотечного кредитування в Україні. Ефективна економіка. 2019. №10. С. 316-325.
17. Добжанська А. Л. Аналіз кредитного портфелю комерційних банків на прикладі АТ КБ "ПРИВАТБАНК". Студентські наукові читання: 2021 : збірник праць науково-практичної конференції для здобувачів факультету інформаційних технологій, обліку та фінансів за матеріалами I туру Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт (30 листопада 2021 р., м. Житомир, Поліський національний університет). 2022. С. 34-37.
18. Добжанська А. Л. Кредитна політика як основа управління ризиками комерційного банку «Фінансове забезпечення економіки» : матеріали VI науково-практичної студентської конференції (20 червня 2022 р., м. Житомир, Поліський національний університет). С. 11-14.

19. Добжанська А. Л. Сучасний стан розвитку споживчого кредитування в Україні. «Фінансові інструменти регіонального розвитку» : зб. праць учасників VIII Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (03 листопада 2022 р., м. Житомир, Поліський національний університет). 2022. С. 267-269.
20. Доценко І.О., Доценко В.В. Сутність та значення кредитної діяльності банку у сучасних умовах економічного розвитку. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2017. Вип. 12. Ч. 1. С. 94–98.
21. Заславська О.І. Аналіз та оцінка сучасного стану роздрібного банківського бізнесу в Україні у сфері кредитування. Науковий вісник Ужгородського Університету 2021. Серія Економіка. Випуск 1 (57). С. 114-120.
22. Кремень В. М., Кремень О. І., Гуляєва Л. П. Роль банківського кредитування у розвитку економіки України. Проблеми економіки № 3 (45), 2020. С. 176-182.
23. Кульчицька Є. В. Споживче кредитування і його вплив на фінанси домогосподарств: збірник. Київ: КНЕУ, 2019. 722 с.
24. Кучеренко С. Ю., Кучеренко О. М. Методи оцінки кредитоспроможності позичальника-фізичної особи. Фінанси, грошовий обіг, кредит. 2020. Вип. № 46. С. 170-177. URL: <https://doi.org/10.31470/2306-546X-2020-46-170-177>.
25. Мелехтя В. Ю. Зінченко А. В. Роль кредитних операцій у діяльності комерційного банку. Подільський науковий вісник. 2020. №3-4(15-16). С. 16 – 21.
26. Методика скорингу банків. URL: <https://youcontrol.com.ua/contractor/market-scoring/method-bank/?id=8467544> (дата звернення: 05.11.2021).
27. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#5>.
28. Несен О. В. Споживче кредитування в Україні: проблеми надання та напрями розвитку операцій. Науковий журнал «ЛОГОΣ. Мистецтво наукової думки». 2018. №1. С. 42-43.

29. Павленко Л.Д., Семенець В.П. Система державного антикризового управління банківською системою як основа стабільного функціонування вітчизняної економіки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 2. С. 48-55.
30. Перезозова І.В., Бонарчук О.І., Політова А.С. Нормативно-правові аспекти банківського регулювання та забезпечення надійності банківської системи України. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2019. Т. 1. № 28. С. 26-35.
31. Прилуцький А. М., Пахалюк Л. В. Споживче кредитування в Україні та його особливості. *Ефективна економіка*. 2019. No 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7459>
32. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 No 2121- III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>
33. Про споживче кредитування: Закон України від 13.04.2021 р. No1381- IX. *Відомості Верховної Ради*. 2017. (No1). С. 2.
34. Стечишин Т. Б. Сучасні банківські методики визначення кредитоспроможності позичальника – фізичної особи. *Наука молода*. 2015. №23. С. 82-93.
35. Стойко О. Я. Банківські операції : практ. посібник. Житомир : ЖНАЕУ, 2016. 127 с.
36. Стойко О. Я. Становлення та розвиток фінтех-бізнесу в Україні. *Бізнес інформ*. 2020. № 2. С. 384 – 392.
37. Стороженко О. О., Гірченко Т. Д., Чмерук Г. Г. Організація споживчого кредитування в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2018. No27. С. 116- 120.
38. Сучасна валютна політика та особливості її реалізації в Україні. / *Наук. ред. В. Юрчишин*. Київ: Заповіт, 2016. 120 с.
39. Трипольський К. В., Кретов Д. Ю. Особливості сучасного розвитку банківського автокредитування в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2019. No38-2. С. 114-118.

40. Управління ризиками: Навчальний наочний посібник [Електронний ресурс]: навч. посіб. для студ. спеціальності 073 «Менеджмент» / М.О. Кравченко, К.О. Бояринова, К.О. Копішинська; КПІ ім. Ігоря Сікорського. – Електронні текстові дані (1 файл: 18 Мбайт). Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 432 с.

41. Харабара В. М., Грешко Р. І. Кредитування споживчих потреб населення та розвиток інфраструктури ринку фінансових послуг. Економіка та держава. 2019. С. 52-57.

42. Шаповал О. А. Управління ризиками банківського споживчого кредитування: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08. «Гроші, фінанси, кредит». Київ, 2017. 225 с.